

XVII. Uluslararası KIBATEK Edebiyat Şöleni (Balkanlar Türk Edebiyatı ve Kültürü), 13-18 Ağustos 2009, Prizren, Kosova.

EVLIYA ÇELEBİ SEYAHATNAMESİNDE RUMELİ AĞIZLARI

Şirvan Kalsın*

Giriş

Bilindiği gibi Evliya Çelebi Seyahatnamesi Türk kültür tarihinin en önemli kaynaklarından biridir. Bu eser yalnızca tarih, coğrafya mimarî, gelenek görenek vb hakkında bilgi vermez aynı zamanda hem Türkçe hem de diğer diller için zengin bir veri içerir. Bu anlamda filoloji araştırmaları açısından önemli bir kaynaktır. Özellikle Türkçenin ağız ve lehçeleri ile ilgili önemli veriler içermektedir.

Seyahatname'nin dili İstanbul Türkçesidir. Ancak burada standart Osmanlıcaya benzemeyen kendine özgü bir kullanım dikkat çekmektedir. Bu kullanımında bazen kelime türetmece ve kelime çarpıtma, bazen uyak sağlamak amacıyla kelimelerdeki bazı sesleri değiştirme ve çoğunlukla kendi türettiği deyimlerle anlatımı zenginleştirme çabası sıklıkla görülmektedir. Bunun yanında toplum katmanları arasındaki lehçe farklılıklarını da kendine özgü yöntemlerle vermeye çalışmıştır. İstanbul'daki seyyar satıcıların ve seyyar esnafın bağışımlarını kendi aralarındaki şakalaşmalarını kaydetmiştir. (Dankoff, 2004: 28,30, 34).

Evliya Çelebi, Türkçenin lehçe ve ağızlarını vermek için farklı yöntemler kullanmıştır. Dankoff bu yöntemleri şöyle vermektedir:

“(1) Aktarmak istediği Türkçe lehçe veya ağız, standart Türkçeye –kolaylıkla anlaşılabilir kadar- yakınsa, sadece fonetik veya morfolojik özelliklere değinip çeviri vermeksizin birkaç örnek vermekle yetinir.

(2) Kimi zaman mahalli ağzın özelliklerini ayrı bir kısımda anmaya gerek duymaksızın gelenek ve görenekleri anlatmaya başlarken mahalli ağızdan örnekler verir. Örn. Trabzon'da hamsi balığını anlatmaya koyulduğu sırada böyle yapmıştır. (II 252b.alt): Mevsimin ilk akınında balıkçılar haykırarak ve boru çalarak hamsi paluğu satmaya başlayınca cemaatle namaz kılan imamlar bile namazı bozup sırmalı mendillerini açarak balıkçılara koşarlar: “Babañ canıyçün olsun, aħçacuğumla bir maħrama hamsi ver” vb.

---

* Yard. Doç. Dr.,Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Öğretim Üyesi, skalsin@ciu.edu.tr

(3) Lehçe ve ağız özelliklerinin standart Türkçeden epeyce ayrıldığı yerlerde Evliya'nın, birçok kelime ve kimi kalıp ifadeleri sıralayarak, bunların standart Türkçedeki karşılıklarını da ekleyerek ayrıntılı dil örnekleri sunduğu görülmektedir. Bu yöntemi Türkçe dışındaki diller için de uygular.

(4) Evliya günlük konuşmalara epeyce yer vermiş, konuşanların lehçe ve ağız özelliklerini de kaydetmiş dolayısıyla çoğu zaman güldürücü bir etki yaratmıştır.” (2004: 42-43-44-45).

Rumeli Ağzıları

Nemeth, Rumeli ağzılarını doğu ve batı Rumeli ağzıları olarak ikiye ayırmıştır. Batı ağzının Bulgaristan dışındaki büyük alanı kapsadığını, Romanya'da, Tuna'nın öte yakasında devamının yok denecek kadar az olduğunu ancak güneyde Adakale ve daha sonra Bosna'da, güneyde Makedonya'da ve Arnavutluk'ta konuşulduğunun kesin olduğunu söylemektedir. (1980-1981: 120)

Batı Rumeli dil alanının sınırlarını ise şöyle çizmiştir: Lom-Samakov hattından batıya Samakov-Köstendil-Makedonya hattından kuzeye doğru uzandığını söylemiş ve Arnavutluk'ta konuşulan Türkçeyi de buraya dahil etmiştir. (1980-1981:120-121).

Nemeth çizdiği bu hatta rağmen batı Rumeli ağzının bazı özelliklerinin Lom'un uzağında Orechova'da, güneybatı Bulgaristan'da, Blageovgrad'da ve daha ötede Goce Delçev çevresinde görüldüğüne de dikkat çekmiştir. (1980-1981:120)

Dimitrie ise batı Rumeli ağzılarını şöyle sınıflandırmıştır: 1) Tuna 2) Edirne 3) Makedonya 4) Bosna (1939:5).

İncelememize konu olan Rumeli ağzılarının konuşulduğu bölgeleri Evliya Çelebi ise Seyahatnamesinde “Rumeli eyâletinde olan sancakları beyân eder” dediği bölümde şöyle sıralamaktadır: “Evvelâ Köstendil sancağı ve İskenderiye sancağı ve Tırhala sancağı ve Ohri sancağı ve Avlonya sancağı ve Yanya sancağı ve Elbasan sancağı ve Selânik sancağı ve Delonya sancağı ve Üsküp sancağı ve Dukagin sancağı ve Alaca Hisâr sancağı ve livâ-yı Prizren ve livâ-yı Vuçetrin ve livâ-yı Çirmen on altı sancak bunlardır, ammâ livâ-yı Sofya paşa sancağıdır.” olarak vermiştir. Evliya'nın verdiği Rumeli eyaleti içindeki sancaklar, Nemeth'in batı Rumeli ağzıları hattıyla büyük ölçüde örtüşmektedir.

Seyahatnamede Rumeli Ağzıları Sözvarlığı

Evliya gerek Türkçe gerekse diğer dillerle ilgili birçok zaman kelime listeleri vermiştir. Türkçenin Anadolu ağzıları için de bu kelime listeleri vardır. Ancak Rumeli ağzıları için kelime listesi yalnızca Silistre ve Dobruca'da konuşulmuş olan Çıtak lehçesi için mevcuttur.

Silistre'yi anlattığı bölümde burada konuşulan Çıtak lehçesi ve kavmi hakkında da bilgiler vermiştir: “Ve mahbûb u mahbûbesi meşhûrdur. Çağatayî ve Rûm Nogayî gözlü, çıtak sözlü, beyâz Bulgar yüzlü dilberânları olur. Ekser vasatü'l-kâme tüvânâ ve zeberdest ve ehl-i zevk âdemleri olur. A' yâni akmişe-i fâhire ve çuka-i gûnâ-gûn giyerler. Ve ekseriyâ halkı Eflâk ve Boğdan tüccârlarıdır. Vasatü'l-hâl olan fukarâları hâline göre elvân bezlere kaplı kürkleri giyüp başlarına Tatar kalpağı giyerler. Askerî tâ'ifesi yine Tatar gibi eğerli atlara süvâr olup sadak taşırlar. Bunlar Tatar seferinde yortarlar Tatar-şeh kavmidir. Ammâ bunlar başka Dobruca kavmidirler. Tatar ve Bulkar ve Boğdan ve Eflâk'dan mütevellid olmuş kavmi Çıtak'dır. İbtidâ Âl-i Osmân'da Orhân Gâzî evlâdı Süleymân Şâh askerlerinden tenâsül bulup kalmışlardır. Ândan Yıldırım Bâyezîd Hânî'de Tatar ile şehir müzeyyen olup vâlideleri Tatar ve Bulgar ve Eflâk ve Boğdan olup bir gûne Çıtak kavmi olmuşlardır. (III: 192-193).

Lehçe-i mahsûs-ı lisân-ı kavmi Çıtak

alatla: tiz ol-; *kavra*: getir-; *ocak getir*: ateş getir-; *heşer*: kavun; *heşerka*: karpuz; *çogaç*: güneş; *alaf*: saman; *kalayık*: câriye; *baytalı akıt*: atı sulamak; *kopayın ne abayın?*: dibelik ne işleyin?; *defke*: kız; *çalma*: sarık; *meceklî*: ta'un; *börk*: kalpak; *öne beni*: bekle beni; *aydı ver*: söyleyiver; *ocak kar*: ateş getir-; *keremin aydıvereyim*: iyiliğini söyleleyeyim; *selâm ayıtdım*: selâmün aleyküm; *çobacı ne apar ayıd*: ağân nişler söyle!; *tahırla*: bekle-; *çidiver*: eyi ver; *şikast oldum*: ya' ni hasta oldum; *yundum kolonu*: kısrağım tayı; *orp*: at taşığı; *batyal cavr*: at siki (III, 193).

Liste halinde verdiği bu kelimelerin dışında bir sebze adı olarak “alabaş” sözü de geçmektedir. “Me'kûlât u meşrûbâtının memdûhu” adlı bölümde “beyâz ekmeği ve semiz kıvırcık koyun eti ve sığır eti gâyet semiz ve lezîz olur. Ve şalgam-misâl bir gûne şey olur, ana *alabaş* derler, gâyet lezîzdir. Semiz et ile kalye ederler, gâyet mukavvî ve serî'l-hazmdır.” (III: 192)

Silistre'deki kölelerin esmâlarını anlattığı bölümde “bu Silistre halkı yine şehridir ammâ bu Çıtak lisânının mufassalı inşaallah Dobruca vilâyetinde tahrîr olunur” demektedir. (III: 193).

Evliya, Dobruca'nın Göğemli köyünü anlattığı bölümde bölge halkı ve onların lisanı ile ilgili bilgiler ve kelime listesi verir: “...Hâşâ sümme hâşâ şehi sevmezler ammâ Muhammedü'l-Mustafâ'yı dürüst severler bir alay pâk-i'tikâd sülehâ-yı ümmetden müsâfire katlanan âlüfte ü âşüfte, hoş-sohbet âdemlerdir kim bu gûne elfâz-ı ıstılâhat u ibâretleri vardır kim mahalle münâsib olmagıla ba' zı kelimâtları bu mahalle tahrîr olundu.

Lisân-ı doğruca, ya' ni tâ'ife-i Çıtak

Bu tâ'ife-i feteyân, şecî u bahâdırân, Yıldırım Bâyezîd Hân bu diyârı Sırp ve Bulgar ve Eflâk ve Boğdan kavmi elinden feth edüp Tatar ile Anadolu kavminden askerî tâ'ife-i mezkûr birbirleriyle ihtilât edüp tenâsül bularak mâbeyne hümâlarında bir gûne kelimât u ıstılâhât peydâ edüp yine birbirleri mâbeyninde tekellüm ederler, herkes anlayamaz. Ol kelimâtlardan ba' zısı bu lûgatlardır. Evvelâ:

hışır: kavun; *hışırka*: karpuz; *çoğaç*: güneş; *kalayık*: câriye; *kavra*: getir-; *batyal*: at; *baytalı akıt*: atı sula-; *kopayın*: dibelik; *napayın*: ne işleyim; *defke*: câriye kızı; *çalma*: sarık; *meçikli*: tâ' ün; *börk*: kalpak; *ön benî*: bekle beni; *aydı ver*: söyleyi ver; *ocak*: ateş; *göyün*: ateş; *ocak kavra*: ateş getir-; *keremin ayıdı vereyin*: iyiliğini söyleyi vereyim; *selâm ayıtdım*: selâmünaleyküm; *çorbacı ne apar ayıd*: ağan ne işler söyle; *tâhirl-*: te'hir eyle-; *şikâst oldum*: hasta oldum; *yundum kolonudur*: kısrağım tayıdır; *urup*: at ayası; *batyal cavr*: at zekeri; *cidi ver*: iyi ver; *kademli morvar*: ay doğdu; *âdem ismi âdem*: âdem ismi

Bu lugâtlar emsâli niçe bin gûne elfâz-ı mühmeleri vardır, âb u tâb vererek kendüler söyleyüp yine kendileri anlar ammâ beyne'n-nâs yine meşhûr-ı âfak kelimâtlar ile tekellüm dahi ederler “(III: 202).

Seyahatnamede az da olsa kelime listesinin verildiği bir diğer bölge Mekri (Mekre) ve Ferecik kazalarının anlatıldığı bölümde görülmektedir.:

“Ve bu Mekre kazâsı ve Ferecik kazâsının cümle kefereler ve re'âyaları aslâ Urûmca kelimât etmeyüp Türkçeye yakın bir gûne Çıtak lisânları var. Cümle beyâz abâ ve kebe geyerler müşekkel keferelerdir kim isti' mâl etdikleri lehçe-i mahsûsaları bunlardır:

Der-beyân-ı lisân-ı Ahıryan-ı Çıtak

Evvelâ bir işe acele etme dese “*hulalama*” derler.

Ve “*gilimiz de bile misik*” ya'ni cümlemiz bile idik.

Ve “*sarfiye edelim acalur*” ya' ni müşâvere edelim nice olur.

Ve “*sulubayımız neçik buyuramış eylece edesik*” ya' ni voyvodamız her ne emr ederse öyle idelim.

Ve her kelimâtların aralarında “*ankolayına*” lafzın gâyet (ziyâde) isti' mâl ederler. Ve dahi niçe kerre yüz bin gûne elfâz-ı mühmeleleri var ammâ bu kadarca tahrîr olundu “ (VIII: 36).

Dankoff'un “Evliya Çelebi Okuma Sözlüğü” (2004) adlı çalışmasında Rumeli ağzı kaydı ile verdiği kelimeler ise şunlardır:

alabaş: şalgama benzer bir sebze (III 120a5, Silistre)

babka: bir çeşit sikke (VI137b29; Rumeli, Rodnik, Eflâk)

bagdala: varoş, dış mahalle (VI 82b26; VII 26a19; 84a19, Rumeli)

bana, banya: hamam (II 345b20; III 139b35; IV 374a11; V 152b30-32 vd.,Rumeli)

bozma: dönme, mühtedi (VIII285a29(385: buram); VIII 325a31, Girit) “Rûmdan müselmân olma bozma tayfası...ya’ni Girit kefereliğinden müselmân olmuşlardır. “

cün: gün (II 363b25; Bosna lehçesinde Varvar Ali Paşa

çebu (~çebi, çelu): saygı ifade eden bir unvan (I 114b5-7Budin'de konuşulan Boşnak lehçesi. hoco çelu V 146a4; sinko çebi VI 88a9;

cılır: fıçı (III 140b7, Rumeli, Sofya), cılır: bal fıçıları (V 107a27)

dona: hanım kraliçe (III 133b28, Rumeli)

heldine: baklaya benzer bir bitki (V 115b11; 131a21, Rumeli)

kalımbok. Mısır (VIII 259a8; Rumeli). Arnavutçadan ödünçleme.

kastel: küçük hisar (V 144b9; VIII 260a 28; Rumeli< İtalyanca castello)

kavâta, kavat: gözcü kulesi (V 149b8, Rumeli<Arapça kawwata)

kırah: bezelye (V115b10, 119b2, Rumeli)

komor: kiralanmış, kirayla tutulmuş (V127a27, Rumeli<Hırvatça-Sırpça komora “yolcu eşyası)

kutmen: bir çeşit giyim (V 38a25, Rumeli)

manca: yiyecek (V 146a4, Boşnak lehçesi) bir manca yeyelüz (V150a13) kasık mancası: cinsel birleşmeyi anlatan kaba deyim, kelime anlamı : kasık maması, kasık yiyeceği (II 352a24)

orfana: fahişe, hizmetçi kız (III 140b18; VIII 211a6, Sofya)

penez: bir çeşit sikke (III 112b13; VI 113a7, Rumeli, Eflâk)

pivo: bira (I 213a10; V 39b7, Polonya ve Rumeli)

potura: akın, baskın (V 117b29; 120b17; 124a22, 135b25, Rumeli<Slavca)

sinko: sevgili oğul (Sırpça-Hırvatça sin: oğul, küçültme biçimi sinak, ünleme durumu sinko(sinko kadu III 116a1, Belgrad Türk ağzı; sinko çebi VI 88a9, Buda Bosna Türk ağzı)

sipoz: bir tür ekmek (V 88a15; 119b2; VI 18a26 vd., Rumeli <Macarca cipo)

soba: evdeki hamam (V115b6; 129b16; VII 15a30 vd., Rumeli)

surutka: bir çeşit peynir (V 131a 30; VII 120b28; VIII 371b24, Rumeli. Sırpça – Hırvatça sürutka: kesik ayrıntı, kesilmiş sütün suyu, peynir suyu; Slovence sırotka)

tartur: bir çeşit şapka (V 109b21; 149b22; VIII 261b17 vd., Rumeli, Şar-köyi, Girit, Balibadra, Gaston, Split, Vitiloz)

uğur okı: hayra alâmet saymak, hayırlı görmek (VII 84a18-22)

vamoş: başgümrükçü (I 153b3; V 101b3 vd., Rumeli <Macarca vamos)

Seyahatnamede Rumeli Ağız Özellikleri

Dankoff (2004), Evliya'nın lehçe ve ağızları vermek için kullandığı yöntemleri sıralarken günlük konuşmalardaki diyaloglardan da yararlandığını söylemektedir. Gerçekten de Evliya Rumeli ağızları ile ilgili söz listelerini sınırlı vermiştir ancak bazı tarihî anekdotları aktarırken kişileri kendi ağız özellikleri ile konuşturmuştur. Bunun örneklerini Varvar Ali Paşa ve İsmail Paşa'nın konuşmalarında görmekteyiz:

Varvar eydir: “Cânum, hankı şer‘de vardur kim bir müselmânın menkûhesin nâ-şer‘-î verem? Veremem, cânum.” deyü Boşnak lehçesiyle kelimât edüp vermedi. (V:34).

Der-beyân-ı hikâye-i udhike adlı bölümde bir diyalogu şöyle verir:

...hemân bunlar hakîri görünce Boşnak lehçesi üzre eydir:

“Bire cele cânum, hoço çelo Allâhı seversen kazı yigit bir manca yeyelüz”

“...Bak a kazı yigit, bu ta‘âm bizüm degildür, Allâh efendimizindür. Bu esîrlerimizin bâğlarıdır. Bunda cümlesi manca yeyüp şarâp içerken Allâhumuz bu mancayı bu şarâbı bize ihsân eyledi. İçe benüm elimden bu şarâbı “ deyü bir çanak şarâb sundukda, hakîr eyitdim:

“İçmem gâziler ve âbâ vü ecdâdım dahi tütün ve kahve dahi içmemişlerdir, değil ki ben şarâb içem.”

“Bire âdem, dînin aşkına Alî Murtazâ aşkına içe bu şarâbı, bula sevâbı yeye kebâbı, bağıslaya babam ervâhına sevâbı “deyüp niçe yemîn-i mugallazalar verdiler.

Hakîr eyitdim: “Bire kardaşlar, şarâb harâmdır. Ben bunu içmem, ammâ ekmek yerim” dediğimde,

“kim bok yemiş kim bu şarâb harâmdır. Bu şarâb gazâ mâlıdır. Gazâ mâlına harâm diyen bu esîrlerimiz gibi kâfir olurlar. Bu bizüm kanımız bahâsı mâlımız şarâbımız, helâl-i zülâl gazâ mâlıdır.” dediler. (V:255).

Evliya, Rumeli ağız özelliklerini bazen de yöreyi anlatırken söyleyişlerle örnekler.

Üsküp'ü anlatırken “Fasl-ı lehce-i mahsûs-ı ahâlî-i ıstılâhât” başlığı altında şu bilgileri vermiştir: “Halkının ekseriyyâ kelimâtları Rûm ve Arnavud lisânı arasında bir gûne lehce-i mahsûsaları var. Meselâ “Ya biz size demişimiz, çelepi efendimize varamız ve anlar pizim efentimizdir.” Bunun emsâli îhâm-ı imâleli kelimâtları var, ammâ başka letâfetdir.” (V:300).

Budin'i anlattığı bölümde ise burada konuşulan lehçe ile ilgili şu bilgileri vermektedir: “Cümle ahâlî-i Budin, Boşnak ve Bosnavîlerdir. Ba‘zı lehçe-i mahsûsaları var: Meselâ vefebiha ve muhassal-ı çelâm ve zâhirâ ve demişüm ve şâyed gelmeysesün ve sinkociyi sevmişüm, yâ dahi sağ mısun kelimâtların çok isti‘mal ederler, ammâ fasîh Macarca bilirler, deyü nakl etdiler.” (VI: 153)

“Evvela cümle dilberânları garîb-dost olup semmûr Boşnak kalpağı geyüp Rûmeli gâzileri gibi sıkma çuka dolamaları gümüş düğmeleri yine gümüş kopçalı ve kubâdi ve

pâbuçla ve serhaddî kontolu dilberânları olur. A'yân-ı eşrap ihtiyarları yine gûne-gûn çuka ferâce ve semmûr kürk kontoşlar geyüp destâr-ı Muhammedî sararlar. ba'zı elfâzlarında varmısık, gelmısık, deyü ziyadece tekellüm ederler. Ekseriyâ re'âyâları Rûm, Bulgar, Çıtak ve Yörük kavmidir kim beyâz abâ ve kebeler geyerler.” (VIII: 59)

Bir başka yerde yine o bölgede öne çıkan Rumeli ağız özelliklerini şöyle vermiştir: “Ve dahı ehl-i beledinin lehçe-i mahsûs ıstılâhâtı ekseriyyâ Rûm lisânı lehçesi gibi kelimât ederler. Meselâ her söz esnasında varmışık, gelmişik, vurmışık, almışık, yemişik lâfzını tekrâr ederler. Hâsıl-ı kelâm şik sözlerin çok ismi'mâl ederler” (VIII 23a32).

Sonuç

Dankoff (2004:47), Evliya'nın diltçiliğinin tarihçiliğinden daha iyi olduğunu düşünmektedir. Adeta sözcüklerle oynar dolayısıyla eserini tek düzelikten kurtarır. Bunu yaparken bazen kelimeleri bilerek çarpıtır, bazen alışılmış Farsça tamlamayı farklı kelimelerle kurar, bazen de uyak için kelimelerdeki sesleri değiştirir. Tüm bunlara rağmen gerek Türk lehçe ve ağızları gerekse diğer birçok dille ilgili oldukça zengin bir malzeme içerdiği yadsınamaz.

Gittiği her yerde, o bölgenin ağız özelliklerini (fonetik, morfolojik ve sözvarlığı açısından) vermeye çalışan Evliya, Rumeli ağızları ile ilgili olarak da özgün olanları vermiştir. Bunları söz listeleri, bölge insanların konuşmaları ve kendi bilgi aktarımlarıyla gerçekleştirmiştir. Ancak Evliya'nın verilerinde Rumeli ağızlarını karakterize eden fonetik ve morfolojik özellikleri tam olarak tespit etmek mümkün olmamıştır. Bunda Dankoff'un da belirttiği gibi sonraki müstensihlerin filoloji konusunda Evliya kadar duyarlı olmaması etkili olmuş olabilir.(2002: 100). Çünkü Varvar Ali Paşa'nın konuşmaları kimi yerde Boşnak lehçesiyle kimi yerde de dönemin Osmanlıca fonetiğiyle kaydedilmiştir.

Elbette ki Seyahatnamede Rumeli ağızları (kültürü, coğrafyası, tarihi vb) ile ilgili daha birçok araştırma yapılabilecek veri bulunmaktadır.

Dil açısında baktığımız da ise Nemeth'in (1980-1981:132) batı Rumeli ağızlarıyla Kuzeydoğu Anadolu ağızları arasında sıkı bir ilişki olduğu görüşünden hareketle, Seyahatnamedeki Rumeli ağızları ile Kuzeydoğu Anadolu ağızları verileri karşılaştırılarak da önemli sonuçlara varılabilir.

Tüm bunlara rağmen yazarın çok gelişkin bir hayal gücü olduğunu unutmamak gerekir. Seyahatnamenin birçok yerinde bunu görmek mümkündür. Bu anlamda dil, tarih, coğrafya ve mimarî konusunda önemli bilgiler veren bu eserdeki kurmaca ile gerçeği birbirinden ayırt etmek gerekir. (Dankoff, 2004: 52).

Kaynakça

Abik, Deniz, “Tarama Sözlüğü'nde Seyahatname'den Sözler”, *Evliya Çelebi ve Seyahatname*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları, Gazi Mağusa, 2002.

Dankoff, Robert, “Şu Rasadı Yıkılım mı? Evliya Çelebi ve Filoloji”, *Evliya Çelebi ve Seyahatname*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları, Gazi Mağusa, 2002.

Dankoff, Robert (Katkılarla İngilizceden Çeviren: Semih Tezcan), *Evliya Çelebi Seyahatnamesi Okuma Sözlüğü*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi:37, İstanbul, 2004.

Evliya Çelebi b. Derviş Mehemed Zillî (Hazırlayanlar: Zekeriya Kurşun, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı), *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu – Dizini (2. Kitap)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1. Baskı Mart 1999, 2. Baskı Ağustos 2006.

Evliya Çelebi b. Derviş Mehemed Zillî (Hazırlayanlar: Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı), *Evliya Çelebi Seyahatnamesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 305 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu – Dizini (3. Kitap)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1.Baskı: Kasım 1999, 2.Baskı: Ağustos 2006.

Evliya Çelebi b. Derviş Mehemed Zillî (Hazırlayanlar: Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, İbrahim Sezgin), *Evliya Çelebi Seyahatnamesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 307 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu – Dizini 5. Kitap*, Yapı Kredi yayınları, İstanbul, 1.Baskı: Eylül 2001, 2.Baskı: Ekim 2007.

Evliya Çelebi b. Derviş Mehemed Zillî (Hazırlayanlar: Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı), *Evliya Çelebi Seyahatnamesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 1457 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu – Dizini (6. Kitap)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1.Baskı: Haziran

Evliya Çelebi b. Derviş Mehemed Zillî (Hazırlayanlar: Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı), *Evliya Çelebi Seyahatnamesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 308 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu – Dizini (8. Kitap)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1 Baskı: Kasım 2003.

Nemeth, Gyula, “Bulgaristan Türk Ağızlarının Sınıflandırılması Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, TDK, Ankara, 1980-1981.

